

(НИН, 18.11.2009)

Црквена звона на православним храмовима петнаест минута пре поднева у недељу 15. новембра обзнанила су крај животног пута једног од највећих духовника нашег времена, човека од највећег поверења у српском народу – патријарха Павла.

Отишао је онако како је говорио да би требало да изгледа људски живот: када се човек роди, док он плаче, други да се радују, а када дође крај живота, да се он радује, док остали плачу.

Тихо је одшетао из овог живота, онако како је и живео. Живео је скромно, али је остао снажан глас о њену.

Уснуо је – и у буквалном смислу те речи (преминуо је у сну) – у 10.45 на ВМА у Београду, где је био на лечењу од 10. новембра 2007. године.

Свенародна жалост, и дан и ноћ дуге колоне људи свих узраста који су сатима чекали да би у београдској Саборној цркви одали пошту преминулом духовном поглавару, показали су какав углед је уживао патријарх Павле.

Доживљаван је он као свенародни родитељ: нико, било да је верујући или неверујући,

није имао разлога да се осети од њега одбаченим. За њега су сви људи – Божја деца. И као таквима, сваком посебно је прилазио. Сваког човека, посебно, доживљавао је као – непоновљиво биће.

Отуда ће готово свако рећи да је права Божја благодет да су Срби у једном од најтежих периода у својој историји имали таквог духовног поглавара. Осим што се молио за мир и добро свих људи, патријарх је својом речју опомињао, упозоравао и указивао како би ваљало чинити. Његове речи “Будимо људи” урезале су се у колективно народно памћење.

Посвећен Богу и молитви, првенствено, патријарх Павле није затварао очи ни пред једним догађајем у друштву. Одлазио је на скупове на којима се протестовало због агресије спољних сила или какве неправде учињене према народу и његовим светињама, на демонстрације студената и политичких странака, пробијао је барикаде, стајао испред оних на које су ишли кордони наоружаних полицајаца, посећивао болеснике и рањенике по болницама, одлазио у затворе на позив затвореника, па и по свом осећају да треба да их посети, одлазио је да моли и оне који нису имали довољно милости...

Нападали су га многи, јер га нису разумели. Они који су ратовали против Срба, нападали су га само зато што је Србин. Сматрали су да је самом том чињеницом пристрасан. А он никад ништа више није тражио за Србе, него што је тражио и сматрао да треба да имају други народи.

Власт га је нападала што је одлазио на демонстрације и друге скупове опозиције, а опозиција зато што је одлазио на државне пријеме...

Ипак, временом ће схватити да је он и за једне и за друге. И само он је могао све да их окупи, да их сабере на истом задатку: и власт и опозицију, и левичаре и десничаре, и монархисте и републиканце, и мондијалисте и традиционалисте... Зато су се њему за помоћ у посредовању, обраћали и једни и други, кад нису могли сами да нађу заједнички језик.

Пажљиво је осматрао и процењивао прилике у којима се нашао. Добро је промишљао

када је требало донети неку одлуку. Један од начина да послушне расположење и да види куда све иде и стреми српско друштво, било је да чује мишљење неких од најистакнутијих српских интелектуалаца, па је са њима, у више наврата, организовао састанке у Патријаршији. „Били су то људи ван политичких странака, различитих схватања и искустава, који су своја мишљења износили отворено, понекад, рекао бих, као да се исповедају... Људи би се у тим сусретима отварали и понекад исказивали таква упозорења да их је тешко било слушати, а показало се да су се нека од њих, касније, нажалост, и обистинила“, записао је патријарх Павле у једном аутобиографском делу.

Многи страни државници и политичари који су долазили у Београд желели су да се сретну са српским патријархом. Често су после тог сусрета умекшавали своје ставове. Одлазио је патријарх Павле и сам у посету разним центрима моћи у свету, где се одлучивало о судбини ових простора. Тако, када је у јесен 1992. године, после премошћеног раскола у Српској православној цркви, отишао у прву посету до тада отцепљеним епархијама Српске православне цркве у Америци и Канади, српски првојерарх искористио је прилику да поразговара и са некима од највећих светских званичника, који су имали утицаја на рат у Југославији.

У седишту Уједињених нација у Њујорку сусрео се са генералним секретаром др Бутросом Галијем, с намером да укаже на погубност санкција које је светска организација увела („искључиво“) Србији и Црној Гори, и да затражи помоћ у „истински праведном решењу југословенске драме“. Том приликом првом човеку светске ансамблеје, поред осталог, рећи ће: „Оно што очекујемо и од вас и од свих људи добре воље у свету јесте да сагледају истину са сваке стране и правду одмеравају једнаком мером за све.“

Исто то поновиће и у Вашингтону, приликом посете америчком државном секретару Лоренсу Иглбергеру. Отпоздрављајући на добродошлицу првог човека америчке спољне политике (који је седам година био амбасадор у Југославији), патријарх Павле је рекао: „Молим Вас да истину сагледају сви људи и Ви са сваке стране. Свесни смо да је у овим приликама веома тешко сагледати. Није лако видети невоље које Срби трпе од Хрвата, а исто тако и Хрвати и муслимани од Срба. На несрећу, на свакој страни има људи који поступају нечовечно. И то је најстрашније.

То су људи који злочином одговарају на злочин. Од свију људи очекујемо да свима нама одмеравају истом мером. Долази зима, велика несрећа је на прагу. Страдаће деца, болесници и избеглице. Пред несрећом смо да немамо хране, огрева, лекова... Све те

људе, те страдалнике стављамо на срце Вама и људима добре воље. Шта ће бити са њима, Бог свети зна! Тих људи има на све стране: и код Срба, и код Хрвата и код муслимана. Молимо Вас да се тим људима помогне. Тим немоћнима. Ми као људи свесни смо да стојимо пред свезнајућим Богом и његовим праведним судом. Не желимо да наш народ ставимо испред других и бољим од других...”

Шеф америчке дипломатије назвао је српског патријарха јунаком мира. А по завршетку разговора, док су се растајали у ходнику, како сведочи један од присутних владика, Иглбергер је потапшао по руци патријарха Павла, уз речи: „Ваша светости, кад би на овом свету био још један човек као што сте ви, на земљи не би било рата, владао би мир!“

Патријарх Павле износио је чињенице, предочавао је стање какво јесте. Једино што је тражио, јесте да се свима мери једном истом мером. Иако му је и то приписивано, никада ниједан злочин није оправдавао. Говорио је: „Није ни људски ни хришћански бранити злочин, а неопростив грех био би правдати нечији злочин зато што његов починилац потиче из народа коме припадамо. Као људи и хришћани, али и као одговорни представници Цркве православне, увек смо именовали и осуђивали сваки злочин, а злочине и злочинце никад нисмо мерили различитим мерилима, у зависности од тога из које су верске и етничке заједнице поникли.“

Упозоравао је своју паству да на злочин не одговара злочиним. Позивао је на трпљење, истичући да никада гола сила није до краја тријумфовала. Тако, у поруци прогнанима из Српске Крајине, 1995. године, иако и сам пун бола, пише: „Позивамо свој напаћени народ: браћо и сестре, идимо само путем правде и поштења, вере и врлине, чојства и хришћанског витештва, без мржње и освете ма према коме, клечећи увек пред Богом, а никад пред људима, па ће Он, Господ над војскама, Сведржитељ, Господар историје, Бог љубави и милосрђа, али праведни Судија васељене, бити са нама.“

Посећивао је Патријарх и своју духовну децу расуту по свету. Посетио је све епархије СПЦ у свету. Иако је изабран за поглавара СПЦ у поодмаклим годинама, у 77. години, пропутовао је више него сви његови претходници заједно. Тако, у јесен 2004, у својој 91. години одлучује да крене у Аустралију, да посети тамошњу паству и да осветла земљиште од 87 хектара које је Српска православна црква купила да би на њему подигла колеџ „Свети Сава“, у којем ће заједно са српском, учити руска, грчка и друга деца. Неки од владика покушавали су да га одврате, говорећи да је тешко издржати толики пут. А патријарх ће на то, духовито:

“ За мене није, него како ће ови моји...”

Отишао је у Аустралију, настојећи да ову своју двонедељну посету учини мисионарски што садржајнијом. Када се вратио у Београд, после 22 сата проведена у авиону, одмах је отишао на бденије у Саборну цркву. Затим је око два сата ручно поправљао своју дотрајалу мантију, да би већ ујутру, око шест сати, 14. новембра 2004, кренуо на тродневни пут у Москву.

Патријарх московски и целе Русије Алексиј II, госте је дочекивао у својој резиденцији, најчешће у Даниловском манастиру у Москви, а када је у посету долазио патријарх српски Павле, онда је знао да направи изузетак: кретао би му у сусрет, да га сачека још на аеродрому. Тако је било и овога пута, дочекао га је на самој аеродромској писти.

Касније, после званичног пријема у резиденцији, којем су присуствовали и неки од највиших државних функционера Русије и Србије, да би се мало нашалили, руски патријарх, знајући да је његов драги гост до јуче био на другом континенту, упитао је патријарха Павла:

“Ваша светости, били сте на том далеком путу, а ево сад сте већ овде. Да нисте којим случајем били и на Новом Зеланду, знате, и тамо има нашег, православног света?”

“Ваша светости, нисам овога пута, то ћу свакако учинити у следећих 90 година!” – одговорио је у истом духу патријарх српски.

Због свега тога владика Лаврентије назваће га “живом путујућом иконом наше Цркве”. И још додаје да је “допринео нашем угледу у свету више него иједан савремени Србин”.

А академик Владета Јеротић приликом Павловог избора на највишу црквену дужност рећи ће: „У најгорим временима, добили смо најбољег патријарха, каквог Срби неће имати задуго“.

Посебна рана патријархова била је Косово и Метохија. Саживео се са тамошњим народом и православним светињама. Провео је на овом “врућем терену” више од 33 године. Увек је истурао себе, да би заштитио друге од напада. Као важно сведочанство о том времену остали су његови извештаји које је писао црквеним и државним властима. Извештавао је о невољама других људи, али не и о невољама које је и сам и те како доживљавао. Ти његови извештаји били су трн у оку онима који су то зло чинили или га допуштали. „Добијао сам упозорења да пазим на своје редовне извештаје Светом синоду, јер они долазе и до руку световне власти, али је било све јасније да је Косову и Метохији негде, на неком месту, пресуђено да више не буде српско“, посведочиће о тим својим мукама тек накнадно, као патријарх. Избацивали су га из аутобуса, добацивали на улици, вређали и малтретирали...

У време НАТО агресије, и касније, када се повукла српска војска и полиција, иако већ онемоћао, често је одлазио у ову покрајину, да охрабри оне који су остали на милост и немилост тамошњих сецесиониста. У бризи за Косово и Метохију, написао је и посебне молитве, које је дао да се читају у свим српским православним храмовима, на свим богослужењима.

Написао је патријарх Павле и – молитве за непријатеље.

Говорио је: “Никада код хришћанина не сме да дође до сукоба између љубави према своме народу и готовости да се, као православни верник, држи заповести Божје, јер заповести Божје и јесу дате за добро свију народа, па и свога народа. Али, ако човек дозволи себи да сву добру вољу потроши само на своје породу и своје народу, па му не остане нимало добре воље за друге народе, то је несрећа и за њега и за народ коме припада.”

Ето, и по томе је био јединствена личност у овом свету!

Највишу црквену дужност схватао је само као још већу обавезу служења. И то је овако објашњавао: “Што већи положај имаш у Цркви, то више треба да служиш. Само земаљски господари `владају`, а у Цркви се служи.”

Цео његов живот је био молитва. И – служење Богу и људима. Сваког јутра је служио

литургију и причешћивао се. Са собом је увек носио Свето писмо и Молитвеник.

Време у којем је патријарх Павле био поглавар Цркве било је испуњено многим крупним дешавањима. Али је он, својим делом и својом личношћу, надвисио и учеснике и догађаје у том времену, па ће оно, сасвим извесно, остати да се памти и као – време патријарха Павла.

***

Из књиге Јована Јањића „Будимо људи – живот и реч патријарха Павла“:

Полазећи с једног на други крај Америке, из Лос Анђелеса у Чикаго, у лето 1992. године, док је био у мисији повратка у канонско јединство Српске православне цркве њених (америчких) отцепљених епархија, Његова светост патријарх српски Павле заврну мантију и уђе у воде Пацифика. Постоја тако неко време, на моменте упирући молитвено поглед и у висину, а онда се сагну и из воде узне два бела каменчића, пољуби их и стави у џеп, потом се прекрсти и крену према колима која су га недалеко одатле чекала. Један од агената америчког ФБИ-ја, који су били у обезбеђењу, задивљен побожношћу човека кротког и малог по расту, а очигледне смерности и духовне узвишености, приђе, клекну на колена и пољуби руку српском патријарху, изуствивши наглас: „Ово је светац који хода!“

Иако духовни поглавар једног васколиког, српског народа, клонио се да у било чему буде испред других, сем у – служењу. Осим на богослужењима, патријарх Павле у Београду често је виђан у возилима градског превоза или док пешице, с патерицом (штапом) у руци, иде у продавницу, на какав скуп, у болничке посете или неким другим послом...Дуг и тежак пут прешао је Гојко Стојчевић, потом монах и владика Павле, до тога да га још док је на земљи назову свецем. Они који су га упознали, таквог су га препознали, а он сам склањао се од таквих „почасти“.

Рођен је на „црвено слово“, на Усековање, 11. септембра 1914. године у славонском селу Кућанци, у тадашњој Аустро-Угарској. У овај тада већински Србима настањен крај, његови преци својевремено су се доселили са југа Србије. Још као дете Гојко је остао без родитеља, оца Стевана и мајке Ане, што је детињство и живот његов додатно

учинило тежим и неизвеснијим.

Отац Стеван радио је у Америци, тамо се разболео од туберкулозе, па се вратио кући да умре. Гојку је тада била тек трећа година, а брат Душан се управо родио. Мајка Ана се коју годину касније преудала за удовца, који је већ имао својих двоје деце. У том, другом браку, родила је две ћерке, на трећем порођају је умрла, а убрзо за њом и дете које је родила. Гојко и Душан остали су код бабе Драгиње и тетке Сенке, очеве мајке и сестре, да о њима, о њиховом одрастању оне брину. Зато је касније Гојко, односно патријарх Павле често говорио да је за њега појам мајке остао везан за тетку, од које су он и брат осећали безграничну љубав. Каже: „Она је мени надокнадила мајку, тако да ја и сада помислим: кад умрем, најпре ћу да видим тетку, па онда све остале.“

Тада, као дете, био је, како сам описује, „врло слабачак“, па су му једном чак и свећу запалили, мислећи да је умро.

У родном селу Гојко је завршио основну школу. Потом тетка и бака, видевши са коликом љубављу Гојко учи, али и да, због своје конституције, није за сеоске послове, одлучују да настави школовање. Договорено је да га пошаљу код стрица, који је био железничар у Тузли.

Пре него што ће кренути у гимназију, бака и тетка упућују Гојка да лето проведе у манастиру удаљеном педесетак километара од Кућанаца.

„Пред мој одлазак у гимназију, послали су ме у манастир Ораховицу, да се тамо мало припремим...“ наставио је патријарх Павле да прича о почецима свог животног пута. „Боравио сам тамо месец дана и нисам могао баш све да схватим у богослужењу, али сам имао осећај прохујалих векова и предака који су се ту молили; за мене су те молитве биле присутне, као и њихови уздаси и радости, и то ми се тако урезало у сећање, али нисам ни помислио да ће моја будућност бити везана за Цркву.“

По завршетку ниже гимназије у Тузли, Гојко се (1930) уписао на шесторазредну Богословију у Сарајеву. На Богословију се тада уписивало са малом матуром, данашњом осмогодишњом основном школом. После шест година проведених у Богословији и њеном интернату у Сарајеву, Гојко се (1936) уписао на Богословски факултет у Београду. У

почетку, док се није снашао, становао је у кући очевих рођака, а потом по разним изнајмљеним собама у Београду.

Посвећен књизи, упоредо са студијама на Богословском факултету завршио је и вишу гимназију (велику матуру) са испитом зрелости, у VI београдској мушкој гимназији.

По завршетку велике матуре, Гојко је одлучио да се посвети и студијама медицине. Жеља му је била да буде и свештеник и лекар, да лечи и душу и телу. Но, рат и прилике које су наступиле осујетили су те његове намере.

Гојко се вратио у родно Кућанце. Али, у фашистичкој Независној Држави Хрватској за Србе је наступило време страшног терора. Гојко је са многим својим земљацима Србима побегао према Србији. Поново је био у Београду, сада као избеглица.

Да би имао од чега да живи, морао је да се прихвати тешког посла на грађевини. Сећајући се тог времена, испричао ми је:

„Када сам 1941. избегао, овде у Београду радио сам на грађевинама. Међутим, при истоварању, једна греда падне и уштине ми овај палац и онда нисам могао да радим... У пролеће 1942. мој школски друг, јеромонах Јелисеј (Поповић) одведе ме у манастир Свете Тројице у Овчару. Манастир је имао своју добру економију, па су могли да ме прехране. Давали су ми лакше послове да радим...“

Половином 1944. тешко се разболео. Добио је туберкулозу. Тешка болест, која у то време није остављала готово никакву наду у оздрављење. Лекари су Гојку рекли да му је остало још само три месеца живота!

Прихватили су га монаси у манастиру Вујан. Гојко није клонуо духом. Уз молитву, борио се са болешћу. А онда, неким чудом, почели су да се јављају знаци исцељења. Посматрајући изблиза живот монаха, пожелео је да се и сам замонаши. У знак захвалности Богу за чудесно исцељење и манастиру у којем је излечен, сада већ искушеник Гојко, својом бритвицом изрезбарио је крст и на њему Распеће Господње. На

полеђини крста урезао је речи на црквенословенском: „Манастиру Вујну, за исцеленија, приложи раб Божји Гојко.“

Овај крст доцније ће бити једна од најчешће помињаних драгоцености манастирске ризнице.

Замонашио се уочи Благовести 1948. године у манастиру Благовештењу. Добио је монашко име Павле. Следеће године заједно са целим благовештењским братством, прелази у манастир Рачу крај Дрине. Павле се ни по чему није одвајао од других монаха. Настојао је да предњачи у раду, али су га други монаси поштеђивали тежих послова, пошто је био крхке грађе. Но, он је увек изналазио неки посао: поправљао је струју, водовод, био хаузмајстор... Правио је обућу осталој братији, али и неким другима у селу којима је то било неопходно...

За образованог и преданог монаха Павла из манастира Раче чуло се и у седишту Српске православне патријаршије у Београду, одакле бива ангажован за суплента Призренске богословије, у школској 1950/51. години. Управо оне године у којој је прва послератна генерација стигла до богословског испита зрелости.

У чин јеромонаха Павле рукоположен је 1954. године, а у току исте те године бива одликован и чином протосинђела.

Свети архијерејски синод одлучује да јеромонаха Павла, као перспективног теолога, пошаље на постдипломске студије у Атину, где ће се на тамошњем Богословском факултету усавршавати у новозаветним студијама и студијама литургије.

Павле одлази у Атину за Божић 1955. године.

И у Грчкој брзо се прочуло за српског протосинђела Павла: његово у свему смерно држање и ревност у испуњавању обавеза нису могли остати незапажени. Отуда ће грчки архиепископ Доротеј, приликом посете Српској патријаршији у Београду 1956. године, својим домаћинима рећи: „За нове епископе не треба да бринете док имате

кандидата као што је отац Павле!“ Почетком 1957. године Павле добија чин архимандрита, а потом, на заседању Светог архијерејског сабора СПЦ, 29. маја 1957. године, бива изабран и за владику, с повереном дужношћу епископа Рашко-призренске епархије.

У то време Павле је био у Светој земљи. Са групом поклоника отишао је да Васкрс прослави у Јерусалиму. Овом приликом десиће се и једно важно знамење, које ће, као су многи протумачили, најавити избор Светог архијерејског сабора у Београду: Чувајући успомену на догађај када је Господ Исус Христос прао ноге дванаесторици апостола, Јерусалимска патријаршија усталила је праксу да на Велики четвртак њен патријарх симболично опере ноге дванаесторици свештеника и монаха; један од дванаесторице одабраних којима ће јерусалимски патријарх опрати ноге био је потоњи српски патријарх Павле.

После непуне 34 године прелази из Призрена у Београд. На ванредном заседању Светог архијерејског сабора Српске православне цркве, 1. децембра 1990. изабран је за патријарха српског, а у свету недељу, 2. децембра, у Саборном храму Светог архангела Михаила у Београду, уведен је (устоличен) у трон српског патријарха.

У његовом животу ништа се суштински није променило, осим што је имао више обавеза служења и одговорности. Наставио је да живи како је живео целог живота, у свему строго монашки.

Мислио је да ће да станује у патријаршијској кући у београдском насељу Сењак, иначе, предвиђеној за становање црквеног поглавара. И сам је желео да живи у овој кући, због близине манастира Ваведења, где би одлазио на богослужења. Када су из Призрена допремљене његове скромне личне ствари, сестра од тетке Агица (ћерка тетке Сенке, која га је одгајила) и унука покојног брата Душана, а самим тим и његова унука Снежана, које су живеле у Београду, отишле су да му помогну да распакује ствари и да среде кућу у којој ће становати. Патријаршијска вила била је прилично оронула: бетонска ограда степеништа само што се није срушила... Ипак, од намештаја је имала готово све што је потребно; у спаваћој соби био је прилично очуван француски лежај... Патријарх је рекао да се од ствари ништа не дира, нека све остане тако како јесте, али да се унесе његов кревет, доведен из Призрена. А био је то најједноставнији и најскромнији лежај: преко обичног металног рама, на који су наварене четири ногаре, постављене су даске, а преко њих у платненој врећи шушке од кукуруза. Без јастука.

Међутим, одмах се испоставило да би због великих и сталних обавеза било нецелисходно да станује у овој кући, јер би се доста времена потрошило на одласке и доласке. Зато је већ првог дана одлучио да, ипак, живи у Патријаршији. У Патријаршијском двору, код Саборне цркве, изабрао је најмању собу: широка само два метра, таман колико да се кревет углави између два зида, изнад кревета у облику ћириличног слова П постављена је даска која је служила као полица на којој би се одложиле књига, наочаре, чаша за воду или нека друга приручна стварчица. Ту је још један стари орман, једна столица и сеф. Сматрао је да му више ништа није потребно. Остали део великог патријаршијског стана користио је за пријем гостију.

У Патријаршијском двору наставио је да живи као да је у било којој другој монашкој келији. Сам о себи у свему брине. И као патријарх понекад би узео да сам себи спреми храну, а храна његова је углавном биљна: у време постова, понедељком, средом и петком то је поврће на води, а другим данима са врло мало уља. Помало рибе узме само када је то допуштено монашким правилима поста, а меса никад (осим што за Божић и Васкрс узме само по мрвицу, „да би се разликовао од јеретика“). Храну узима само онолико колико је организму потребно. И то храну у складу са сезоном којој припада. Тако, у летњим месецима омиљено јело су му куване коприве и поврће како које доспева... У време поста честа храна биле су му сушене јабуке, ако нема свежих (имао је пуне кесе сушених јабука, сам их исече на кришкице и осуши)... А омиљена пића су му сок од парадајза, расо и боза.

Такође, и сам себи одежде шије, крпи и пере. Кад му, рецимо, унука Снежана понуди да нешто помогне, да сашије или закрпи, он то одбије: „Зашто ти да ми шијеш, кад ја умем и имам машину?“ Такође, сам себи и ципеле поправља и одржава...

Доста полаже и на своје здравље. И ту су превасходни духовни разлози. Јер, како каже: „Тело моје је храм душе моје, а душа моја је храм Духа Светога!“ И за то даје поучно објашњење: да би душа могла да стреми Богу, од Кога је и дата, она за то мора да има услова, да јој у телу буде комотно; да се не оптерећује гресима, већ оплемењује врлинама!

Отуда и његова порука: „Ни телу више него што му треба, ни души мање него што јој треба!“